

گفتمان مقاومت و مصون سازی انقلاب اسلامی ایران

حسین کریمی فرد^۱

تاریخ دریافت: ۱۴۰۳/۰۹/۲۵ تاریخ پذیرش: ۱۴۰۳/۱۲/۱۰

چکیده: این مقاله به بررسی گفتمان مقاومت و نقش آن در مصون سازی انقلاب اسلامی ایران در برابر تهدیدات مختلف می پردازد. هدف اصلی پژوهش، تبیین کارکردهای گفتمان مقاومت در ایجاد بازدارندگی استراتژیک است. بر این اساس، سؤال اصلی پژوهش این است: گفتمان مقاومت چگونه می تواند به مصون سازی انقلاب اسلامی کمک کند؟ فرضیه پژوهش بیان می دارد که گفتمان مقاومت، از طریق تقویت هویت انقلابی، ایجاد بازدارندگی، و گسترش ائتلاف های منطقه ای، نقش مهمی در شکل گیری یک ساختار دفاعی پایدار برای حفاظت از دستاوردهای انقلاب اسلامی ایفا کرده است. در این چارچوب، سیاست خارجی به عنوان یک متغیر مداخله گر در نظر گرفته می شود. روش پژوهش حاضر، تحلیلی-تبیینی بوده و با استفاده از ابزارهای کیفی، ابعاد نظری و عملی گفتمان مقاومت در تقویت انقلاب اسلامی ایران را مورد بررسی قرار می دهد. داده های پژوهش از منابع اینترنتی، کتب و مقالات علمی معتبر گردآوری شده است. یافته های پژوهش نشان می دهد که گفتمان مقاومت، از طریق حمایت از جنبش های رهایی بخش، حفظ ایدئولوژی انقلاب، و مقابله با سیاست های تهاجمی قدرت های بزرگ، به مصون سازی انقلاب اسلامی کمک کرده است. همچنین، این گفتمان نقش مؤثری در تقویت موقعیت ژئوپلیتیکی ایران داشته و به عنوان ابزاری برای مقابله با تهدیدات خارجی و حفظ امنیت ملی عمل کرده است. نتیجه گیری پژوهش نشان می دهد که گفتمان مقاومت نه تنها به عنوان یک راهبرد دفاعی، بلکه به عنوان ابزاری تهاجمی در سیاست خارجی ایران به منظور تقویت موقعیت منطقه ای و کاهش آسیب پذیری انقلاب اسلامی محسوب می شود.

واژگان اصلی: کلیدواژه ها: گفتمان مقاومت، سیاست خارجی، انقلاب اسلامی، امنیت ملی، مصون سازی.

^۱ گروه علوم سیاسی، واحد اهواز، دانشگاه آزاد اسلامی، اهواز، ایران. hkarimifard@yahoo.com

بیان مساله

در جهان پرتنش و متغیر کنونی، انقلاب اسلامی ایران همواره با تهدیدها و چالش‌های متعدد منطقه‌ای و بین‌المللی روبه‌رو بوده است. از یک سو، قدرت‌های بزرگ جهانی با اعمال تحریم‌های اقتصادی، فشارهای سیاسی، و استفاده از ابزارهای جنگ نرم به دنبال تضعیف ساختارهای نظام جمهوری اسلامی هستند. از سوی دیگر، تحولات منطقه‌ای و ظهور بازیگران غیردولتی مانند گروه‌های تروریستی و جریان‌های افراطی، نیازمند اتخاذ استراتژی‌های منسجم برای حفظ امنیت و ثبات داخلی و منطقه‌ای است. یکی از پاسخ‌های کلیدی ایران به این تهدیدها، اتکا به گفت‌وگو با مقاومت است که بر اصولی چون استقلال‌طلبی، مقابله با هژمونی غرب و حمایت از مستضعفین استوار است. این گفت‌وگو با تکیه بر آموزه‌های دینی و انقلابی، نه تنها به‌عنوان یک ابزار ایدئولوژیک، بلکه به‌عنوان راهبردی عملی برای مصون‌سازی انقلاب اسلامی عمل کرده است. با این حال، تغییر ماهیت تهدیدات جهانی و پیچیدگی‌های جدید سیاست بین‌الملل، ارائه مدلی جامع برای تقویت و تداوم این گفت‌وگو را ضروری می‌سازد.

نظام بین‌الملل معاصر با فرایندهایی مانند جهانی‌شدن، تغییر در ماهیت تهدیدات امنیتی، و رقابت قدرت‌های بزرگ همراه است که تأثیرات مستقیمی بر سیاست خارجی دولت‌ها دارند. در این میان، جمهوری اسلامی ایران به دلیل موقعیت ژئواستراتژیک، منابع انرژی و گفت‌وگو با ایدئولوژیک خود، همواره در معرض تهدیدهای متنوعی قرار داشته است. گفت‌وگو با مقاومت در چنین فضایی به‌عنوان یک ابزار دفاعی و هجومی برای مقابله با این تهدیدها عمل کرده است. (گودرزی طاقانکی و همکاران، ۱۴۰۰: ۳۲۰)

سیاست خارجی جمهوری اسلامی ایران از زمان پیروزی انقلاب اسلامی تا کنون، بر محور اصولی مانند استقلال‌طلبی، مقابله با سلطه‌گری قدرت‌های بزرگ و دفاع از مستضعفین استوار بوده است. در این چارچوب، گفت‌وگو با مقاومت به‌عنوان یکی از عناصر کلیدی سیاست خارجی ایران، نه تنها بر شکل‌دهی هویت انقلابی کشور تأثیر گذاشته، بلکه به‌عنوان ابزاری برای مقابله با تهدیدات خارجی عمل کرده است. این گفت‌وگو بر اساس آموزه‌های اسلامی و انقلابی و منبعث از گفت‌وگو با کلان‌اسلام سیاسی فقاهتی تلاش دارد استقلال و امنیت ملی کشور را در مقابل فشارها و تهدیدات خارجی حفظ کند. با

این حال، چهار دهه پس از انقلاب، چالش‌های جدیدی ظهور یافته‌اند که ماهیت تهدیدات پیشین را تغییر داده و بر پیچیدگی آنها افزوده‌اند:

- تهدیدهای اقتصادی: تحریم‌های اقتصادی به‌ویژه پس از خروج ایالات متحده از توافق هسته‌ای (برجام) در سال ۲۰۱۸، فشار شدیدی بر اقتصاد ایران وارد کرده است. این تحریم‌ها نه تنها بر توان داخلی ایران تأثیر گذاشته‌اند، بلکه منابع مالی حمایت از جنبش‌های مقاومت منطقه‌ای را نیز محدود کرده است (Laudati-persaran, 2022).

- جنگ‌های نیابتی: افزایش درگیری‌های نیابتی در خاورمیانه، از یمن تا عراق، بار دیگر ایران را به‌عنوان یکی از بازیگران اصلی محور مقاومت در مرکز توجه قرار داده است.

- تهدیدهای نوظهور: ظهور تهدیدهایی نظیر جنگ‌های هیبریدی، سایبری، و استفاده از ابزارهای جنگ نرم علیه ایران، نشان‌دهنده تغییر در ماهیت رقابت‌های ژئوپلیتیکی است. این تهدیدات، به‌ویژه در عرصه‌های رسانه‌ای و فرهنگی، گفتمان مقاومت را به چالش کشیده‌اند. (Ferrante, 2024)

تغییرات سریع و پیچیده در نظام بین‌الملل و منطقه، مجدداً گفتمان مقاومت را در کانون مباحث قرار داده است. تحریم‌های اقتصادی گسترده، فشارهای دیپلماتیک، و تهدیدهای امنیتی نوین مانند جنگ‌های نیابتی، عملیات سایبری، و ابزارهای جنگ نرم، نشان‌دهنده تغییر در ماهیت تهدیدات هستند که جمهوری اسلامی ایران با آنها مواجه است. این شرایط، ضرورت ارائه مدلی جامع برای تقویت و به‌روزرسانی گفتمان مقاومت را برای مقابله با این تهدیدات دوچندان می‌کند. از مهم‌ترین اهداف گفتمان مقاومت، مصون‌سازی انقلاب اسلامی از تهدیدات خارجی و داخلی است. مدل مصون‌سازی نه تنها به معنای حفاظت از ساختارهای نظام، بلکه به معنای تقویت توانمندی‌های داخلی و افزایش تاب‌آوری در برابر فشارهای بین‌المللی است. با توجه به مطالب فوق، سوال اساسی این است چگونه گفتمان مقاومت می‌تواند به مصون‌سازی انقلاب اسلامی در برابر تهدیدات کمک کند؟ ارکان مختلف این مقاله شامل چارچوب نظری، مبانی و اصول

گفتمان مقاومت از دیدگاه آیت الله خامنه‌ای و مصون سازی انقلاب اسلامی با تداوم و تقویت گفتمان مقاومت و نتیجه گیری می باشد.

ب: چارچوب نظری

در بررسی گفتمان مقاومت و ارتباط آن با مصون سازی انقلاب اسلامی، استفاده از چارچوب نظری متناسب با این موضوع ضروری است. چارچوب نظری این پژوهش، نظریه گفتمان می باشد. «گفتمان به مفهوم مجموعه‌ای از قواعد، ضوابط و معانی در قالب نظام ساختارمند معرفتی در یک زمینه زبانی است که بر تمام جوانب حیات اجتماعی تاثیر دارد و کنشگران از طریق آن جهان را درک می کنند. گفتمان نوعی مفاهمه زبانی است که شکل آن را اهداف اجتماعی اش تعیین می کنند.» (مک دانل، ۱۳۸۰: ۶۹) از سوی دیگر «تحلیل گفتمان به مجموعه‌ای بی طرف از ابزارهای روش شناسی برای تحلیل کلام ها، نوشته ها، مباحثات و مصاحبه ها اشاره دارد. مثلا تحلیل گران به بررسی ابعاد مختلف مباحثات مانند آغاز و پایان آنها، چگونگی معرفتی، تداوم و تحول موضوعات، چگونگی نقل قول مباحث توسط مردم و... می پردازد. در اینجا مفهوم گفتمان، متنی یا زبانی است و تمرکز تحلیلی به بخش‌های کوچکی از کلام با نوشته است.» (هوارت، ۱۳۷۸: ۴۵-۴۷)

نظریه گفتمان به عنوان یکی از ابزارهای تحلیلی برای درک سیاست خارجی، بر تحلیل زبان، معنا، و ساختارهای هویتی تأکید دارد. از دیدگاه نظریه پردازانی مانند نورمن فرکلاف و ارنستو لاکلاو، گفتمان، «چارچوبی است که در آن هویت‌ها، ارزش‌ها، و روابط قدرت شکل می گیرد.» (Fairclough, 2003) در سیاست خارجی، گفتمان‌ها به عنوان ابزارهایی برای توجیه، مشروعیت بخشی و ترویج سیاست‌ها عمل می کنند.

نفی ذات گرایی و ربطی بودن هویت از ویژگی‌های مهم گفتمان است. نظر به همین ویژگی، معنای اجتماعی کلمات، گفتار، اعمال و نهادها همه در رابطه با زمینه کلی درک می شوند که هر کدام از آنها را شکل می دهند و زمینه همنشینی زنجیره‌ای میان آنها را فراهم می کنند. (Jorgensen-Philip, 2002: 49) گفتمان مقاومت بر اساس مجموعه‌ای از مفاهیم کلیدی مانند استقلال طلبی، ضدیت با سلطه، و حمایت از مظلومان شکل گرفته است. این گفتمان، نه تنها به عنوان یک ابزار ایدئولوژیک، بلکه به عنوان

سازوکاری عملی برای مقابله با تهدیدات امنیتی و حفظ هویت انقلابی جمهوری اسلامی عمل می‌کند. به عبارتی گفتمان مقاومت، غالباً در قالب نظریات مرتبط با جنبش‌های ضدسلطه و ضد امپریالیسم مدنظر قرار می‌گیرد. این نظریه بر این فرض استوار است که جوامع تحت سلطه یا فشار خارجی، با تکیه بر ابزارهای فرهنگی، سیاسی و اقتصادی، می‌توانند در برابر قدرت‌های بزرگ مقاومت کنند. در این چارچوب، گفتمان مقاومت، جمهوری اسلامی ایران به‌عنوان پاسخی به نظم سلطه‌گرایانه بین‌المللی تحلیل می‌شود. این گفتمان، از طریق حمایت از محور مقاومت در منطقه (مانند حزب‌الله، حماس، و انصارالله)، تلاش دارد نظم نوینی را در خاورمیانه ایجاد کند که مبتنی بر استقلال و هویت اسلامی باشد. (Lumsden, 2024)

روش تحلیل گفتمان، جزء روش‌های کیفی است که می‌تواند برای دستیابی سطحی از داده‌ها استفاده شود. در این مقاله گفتمان مقاومت در سه سطح بررسی می‌شود:

- سطح توصیف گفتمان مقاومت (گفتمان به مثابه متن)

- سطح تفسیر گفتمان مقاومت (گفتمان به مثابه تعامل بین تولید و تفسیر متن)

- سطح تبیین گفتمان مقاومت (گفتمان به مثابه زمینه اجتماعی)

در این روش میان گفتمان مقاومت و بافت اجتماعی، فرهنگی و تاریخی انسجام و پیوند مستحکمی وجود دارد. گفتمان مقاومت رویکردی بافت محور و متن بنیاد است. ابعاد درونی و بیرونی متن، بر این گفتمان تاثیرگذار است. در این مقاله تلاش شده است با توجه به نظریات و اندیشه‌های مقام معظم رهبری آیت الله خامنه‌ای، معنای گفتمان مقاومت تبیین شود و سپس نقش آن در مصون سازی و حفاظت از ارکان انقلاب اسلامی بررسی شود. همچنین در این مقاله گفتمان مقاومت به عنوان متغیر مستقل، سیاست خارجی جمهوری اسلامی به عنوان متغیر مداخله گر و مصون سازی انقلاب اسلامی به عنوان متغیر وابسته در نظر گرفته می‌شود.

ج: راهبرد مصون سازی

عقلانیت گرایان^۱ معتقدند که دولت‌ها باید تعادلی بهینه بین منافع و هزینه‌ها پیدا کنند. این بهترین سناریو فرض می‌کند که دولت‌ها کاملاً از نیت و منافع دولت‌های دیگر مطلع هستند. در این صورت، منطقی‌ترین انتخاب استراتژیک، موازنه قوا یا دنباله روی^۲ خواهد بود. با این حال، محدودیت‌ها، مانند عدم اطمینان در مورد نیت آینده قدرت‌های در حال ظهور، سناریوهای آگاهی کامل را عملاً غیرممکن می‌کند. اکثر دولت‌ها به دلیل این عدم قطعیت ترکیبی از رقابت و همکاری را ترجیح می‌دهند. بر این اساس، مصون سازی^۳ (یک استراتژی ترکیبی) به عنوان یک رویکرد امیدوارکننده برای تحلیل سیاست خارجی در زمان عدم اطمینان در مورد توزیع قدرت در آینده پدیدار شده است.

(Gonzalez-Pujol, 2024:194)

"چنگ چوی کوک"^۴ یکی از پژوهشگران روابط بین الملل که این استراتژی را برای تبیین رفتار سیاسی دولت‌های شرق آسیا استفاده کرد است معتقد است مصون سازی به‌عنوان رفتار ایمنی خواهانه در شرایط عدم اطمینان بالا و ریسک‌های بالا می‌باشد. از دیدگاه او «دولت‌ها منافع حداکثر کردن سود و کاهش ریسک را از طریق رفتارهایی که نتایج متناقضی ایجاد می‌کنند، متعادل می‌کنند. بنابراین، رفتارهای دولت‌ها ممکن است رقابتی (مانند سرمایه گذاری در قابلیت‌های نظامی) یا مشارکتی (مثلاً ترویج تعامل اقتصادی) باشد. به بیان ساده، مصون سازی به اقدامات خاصی اطلاق می‌شود که توسط یک دولت انجام می‌شود تا تعادل رضایت بخشی بین منافع متضاد ایجاد کند و در عین حال بپذیرد که هیچ یک به طور کامل محقق نخواهد شد.» (Cheng

Chwee, 2021: 303)

¹ -Rationalists

² -bandwagon

³ - Hedging

⁴ -Cheng-Chwee Kuik

ج: مبانی و اصول گفتمان مقاومت از منظر آیت‌الله خامنه‌ای

گفتمان مقاومت به‌طور کلی بر اساس اصول ایدئولوژیک انقلاب اسلامی ایران و آرمان‌های امام خمینی (ره) شکل گرفته است. غیریت و خصم گفتمان مقاومت در عرصه گفتمانی و معنایی، اسلام سکولار، لیبرالیسم، اسلام سلفی و صهیونیسم می باشد در عرصه کنشگری، امریکا و رژیم صهیونیستی به عنوان خصم و دگر برجسته می شوند. همچنین بازیگران غیردولتی همچون گروه‌های تروریستی به عنوان خصم و دگر در نظر گرفته می شوند. مثلاً در خاورمیانه، گروه‌هایی مانند داعش، تحریرالشام و القاعده به‌عنوان بازیگران جدید در منطقه ظاهر شده‌اند. این بازیگران غیردولتی در برخی موارد به تهدیدات امنیتی جدیدی تبدیل شده‌اند که موجب ایجاد عدم‌ثبات در منطقه و به‌ویژه در کشورهای همسایه ایران شده‌اند. گروه‌های آزادی بخش مثل حزب الله لبنان، حماس و جهاد اسلامی، انصارالله یمن و نیروهای مردمی در عراق و افغانستان به عنوان خودی و متحد معرفی می شوند کشورهای روسیه و چین هم به عنوان رقیبان نظام سلطه در عرصه‌هایی به عنوان متحد در نظر گرفته می شوند. این گفتمان دارای ابعاد نفی یا سلبی و ابعاد ایجابی می باشد. بعد سلبی گفتمان مقاومت دارای مولفه‌های مختلف زیر است:

۱- نفی سلطه و استکبار ۲- نفی توسعه طلبی و تجاوزگری ۳- نفی تفرقه و اختلاف ۴- نفی سکولاریسم

ابعاد اثباتی و ایجابی گفتمان مقاومت نیز دارای مولفه‌های ذیل است:

۱- حمایت از مستضعفان و مظلومان ۲- استقلال، عزت و شرافت طلبی ۳- عدالت خواهی ۴- صلح جویی ۵- آزادی خواهی و کرامت انسانی (مجنون پيله رود، ۱۴۰۲:۷)

از نظر آیت‌الله خامنه‌ای، این گفتمان به‌عنوان یک واکنش به سلطه‌گری‌ها و تجاوزات خارجی و برای حمایت از مستضعفان جهان تعریف شده است. ایشان در سخنرانی‌های مختلف خود بر اصولی تأکید کرده‌اند که در زیر به برخی از این اصول اشاره می‌شود:

۱. مقابله با استکبار جهانی (نظام سلطه)

دال مرکزی گفتمان مقاومت مقابله با نظام سلطه و استکبار جهانی دال مرکزی گفتمان مقاومت می باشد. امریکا به عنوان رهبر نظام سلطه و متحدینش در جهان و منطقه (جنوب غرب آسیا) درصدد تغییر نظام یا تغییر رفتار نظام جمهوری اسلامی در ایران می باشد. یکی از اصول کلیدی گفتمان مقاومت در نظر آیت الله خامنه‌ای، مقابله با استکبار جهانی، به‌ویژه ایالات متحده آمریکا و کشورهای غربی است. ایشان همواره بر این نکته تأکید دارند که استکبار جهانی در تلاش است تا کشورهای مستقل را تحت سلطه خود درآورد. «رژیم آمریکا رژیم استکباری است و رژیم استکباری، جامع بسیاری از ضررها و شیظنت‌ها و بدی‌ها است. رژیم استکباری، هم جنگ‌افروز است، هم تروریست است، هم تروریست‌پرور است، هم مداخله‌گر است، هم فاسد است، هم انحصارطلب است؛ یعنی وقتی می‌گوییم «رژیم استکباری»، استکبار جامع همه‌ی این زشتی‌ها و بدی‌ها و شیظنت‌ها است. بنابراین، ستیزه‌گری با این استکبار، با این پدیده، عین عقلانیت است. حالا بعضی‌ها می‌گویند «آقا! این خلاف عقلانیت است، خلاف تدبیر است»؛ نه، خلاف تدبیر نبود؛ این درست عین عقلانیت بود؛ تسلیم شدن و زیر بار رفتن، ضد عقلانیت بود.» (خامنه‌ای، ۱۳/۸/۱۳۹۹)

ایران با استفاده از گفتمان مقاومت، تلاش کرده است تا در برابر تهدیدات منطقه‌ای، به‌ویژه از سوی قدرت‌های بزرگ و رژیم‌های وابسته به آنها، از مواضع خود دفاع کند. این رویکرد موجب حمایت ایران از گروه‌های مقاومت در کشورهای مختلف خاورمیانه، مانند حزب الله لبنان، حماس فلسطین و انصارالله یمن شده است. حمایت از این گروه‌ها نه تنها به‌عنوان بخشی از سیاست دفاعی ایران برای مقابله با تهدیدات امنیتی منطقه‌ای تلقی می‌شود، بلکه ایران این گروه‌ها را به‌عنوان پیش‌قراولان مقاومت علیه سلطه‌گری و اشغالگری‌های قدرت‌های خارجی می‌بیند. این سیاست‌ها در راستای گسترش آرمان‌های انقلاب اسلامی و مقابله با سلطه‌طلبی غرب در منطقه شکل گرفته است.

۲. استقلال

یکی از دال‌های شناور در گفتمان مقاومت مفهوم استقلال می‌باشد. در این گفتمان استقلال نه تنها در سیاست خارجی بلکه در عرصه‌های مختلف مدنظر است. گفتمان مقاومت آیت‌الله خامنه‌ای بر استقلال و خودکفایی در تمام زمینه‌ها تأکید دارند. از نظر ایشان، مقاومت در برابر فشارهای خارجی به‌ویژه از سوی قدرت‌های استعماری نیازمند خودکفایی در زمینه‌های مختلف از جمله اقتصادی، سیاسی، نظامی و فرهنگی است. «در مسئله‌ی کشاورزی، مسئله‌ی امنیت غذایی خیلی اهمیت دارد. حالا اوضاع امروز دنیا را نگاه کنید؛ یک گوشه‌ی دنیا یک جنگی اتفاق افتاده و مسئله‌ی امنیت غذایی برای همه‌ی دنیا مطرح شده؛ یعنی مسئله‌ی امنیت غذایی این قدر مهم است. ما که راجع به خودکفایی گندم، خودکفایی ذرت، خودکفایی نهاده‌های دامی همیشه تأکید می‌کردیم، بعضی‌ها بودند به عنوان متخصص، به عنوان کارشناس که می‌گفتند باید رفت دنبال صنعت؛ خوب، بله، ما که با صنعت مخالف نیستیم، ما بیشتر از بعضی‌های دیگر دنبال این بودیم که صنعت کشور پیش برود، منتها مسئله‌ی امنیت غذایی مسئله‌ی درجه‌ی یک است؛ نباید از آن غفلت کرد. و ببینید امروز در دنیا دیگر کاملاً واضح است که چقدر مهم است» (خامنه‌ای، ۱۴۰۱/۱/۲۳).

گفتمان مقاومت در سیاست خارجی جمهوری اسلامی ایران بر استقلال سیاسی تأکید دارد. یکی از اصول محوری انقلاب اسلامی ایران، که توسط امام خمینی مطرح شد، «نه شرقی، نه غربی» بود. این اصل به معنای استقلال در سیاست خارجی و عدم وابستگی به قدرت‌های جهانی به‌ویژه ایالات متحده آمریکا است. به‌طور خاص، این گفتمان در دوران بعد از انقلاب، ایران را به سوی سیاستی مستقل و مقاومتی هدایت کرده است که همواره از هرگونه مداخله خارجی در امور داخلی ایران جلوگیری کرده است (قاسمی، ۱۳۹۷). گفتمان مقاومت در سیاست خارجی ایران به این کشور این امکان را داد که با استفاده از ظرفیت‌های داخلی، از جمله توسعه توانمندی‌های نظامی، اقتصادی و دیپلماتیک، بر تهدیدات خارجی غلبه کند (انصاری بارده، ۱۴۰۰: ۱۰۵). از دیدگاه آیت‌الله خامنه‌ای، ایران باید در مواجهه با تهدیدات خارجی به توانمندی‌های داخلی خود تکیه کند و از وابستگی به قدرت‌های خارجی به‌ویژه در حوزه‌های اقتصادی اجتناب

کند. این اصل از گفتمان مقاومت موجب شد که ایران تلاش کند تا برنامه‌های اقتصادی خود را بر اساس اصول خودکفایی و مقاومت در برابر فشارهای خارجی شکل دهد.

۳. حمایت از مستضعفان و جبهه مقاومت جهانی

یکی دیگر از دال‌های شناور در گفتمان مقاومت با توجه به نظریات آیت‌الله خامنه‌ای حمایت از گروه‌های مقاومت و تقویت جبهه مقاومت در مقابل نظام سلطه می‌باشد. ایشان بر این باورند که انقلاب اسلامی ایران یک انقلاب جهانی است که هدف آن حمایت از ملت‌های تحت ستم و مقابله با استعمار و سلطه‌گری در سطح جهانی است. «در اندیشه‌ی انقلاب اسلامی، «مستضعف» در مقابل «مستکبر» به کار می‌رود نه «ثروتمند و پولدار» و این تقابل معنایی میان واژه‌ی مستضعف با مستکبر، برخاسته از منطق الهی و مستحکم قرآن کریم است و بر همین اساس مقابله‌ی ملت ما با استکبار، ریشه‌ی دینی هم دارد. کلمه‌ی استکبار و مستکبر و در مقابلش استضعاف و مستضعف، در قرآن هست.» (خامنه‌ای، ۱۳۷۸/۸/۱۲) در این راستا، آیت‌الله خامنه‌ای به‌طور مستمر بر لزوم حمایت از جنبش‌های مقاومت در کشورهای مختلف از جمله لبنان (حزب‌الله)، فلسطین (حماس)، یمن (انصارالله) و سایر گروه‌های مقاوم در برابر سلطه‌طلبی‌های غربی تأکید کرده‌اند. ایشان این حمایت‌ها را نه تنها به‌عنوان یک تکلیف دینی و اسلامی، بلکه به‌عنوان وظیفه‌ای انسانی و جهانی می‌بینند.

آیت‌الله خامنه‌ای به‌طور مداوم بر این اصل تأکید دارند که ایران باید از جبهه‌های مقاومت در کشورهای مختلف جهان، به‌ویژه در خاورمیانه، حمایت کند. ایشان به‌ویژه در زمینه حمایت از فلسطین و مقابله با رژیم صهیونیستی، نقش ایران را به‌عنوان یک نیروی محوری در جبهه مقاومت جهانی می‌بینند. در این راستا، حمایت از گروه‌های مقاومت همچون حزب‌الله لبنان، حماس و انصارالله یمن به‌عنوان متحد، دوست و خودی یکی از اولویت‌های اصلی سیاست خارجی ایران است که بر اساس گفتمان مقاومت شکل گرفته است. «امروز یک واقعه‌ی مشابهی [با دفاع مقدّس] در لبنان و فلسطین در حال انجام است. این حوادث لبنان و فلسطین هم مثل حوادث جنگ تحمیلی و دفاع مقدّس ما است؛ این هم جهاد فی‌سبیل‌الله است. یک کشور اسلامی، یعنی فلسطین، به وسیله‌ی

خیبث‌ترین کفار عالم غصب شده؛ حکم قطعی شرعی این است که بر همه واجب است تلاش کنند، کمک کنند و فلسطین را به مسلمانها، به صاحبان اصلی‌اش برگردانند؛ مسجدالاقصی را برگردانند» (خامنه ای، ۱۴۰۳/۷/۴).

۴. دیپلماسی مقاومتی

دیپلماسی مقاومتی یکی از اصول کلیدی گفتمان مقاومت است که آیت‌الله خامنه‌ای همواره بر آن تأکید دارند. «دیپلماسی ما باید با روحیه‌ی انقلاب همراه باشد - یعنی اسلام انقلابی - این است که به ما برش می‌دهد. امروز ملت‌های منطقه از جمهوری اسلامی خوششان می‌آید، به خاطر موضع مستقل اسلامی شجاعانه‌اش؛ این باید محفوظ باشد. در جاهای مختلف دنیا، مردم از مسئولان جمهوری اسلامی که این شجاعت را، این استقلال را، این نترسی را بیشتر بروز میدهند، بیشتر خوششان می‌آید. خب، این نشانه‌ی این است که راه این است. دیپلماسی ما باید در این جهت باشد.» (خامنه‌ای ۱۳۹۱/۶/۲) ایشان معتقدند که جمهوری اسلامی ایران باید در تمام عرصه‌های دیپلماسی خود، چه در روابط دوجانبه و چه در سطح بین‌المللی، بر اصول مقاومت و استقلال پایبند باشد. در این راستا، همواره از ایران به‌عنوان کشوری مستقل و مقاوم در برابر تهدیدات جهانی یاد کرده و بر اهمیت مذاکرات و تعاملات بر اساس عزت و منافع ملی تأکید دارند. در نظر ایشان، دیپلماسی باید در راستای تقویت توانمندی‌های داخلی کشور باشد و نباید منجر به تسلیم در برابر خواسته‌های قدرت‌های جهانی شود.

یکی از مهم‌ترین ابعاد گفتمان مقاومت در سیاست خارجی ایران، دیپلماسی مقاومتی است. ایران در تلاش بوده است تا با استفاده از دیپلماسی مقاومتی، از تحمیل خواسته‌های قدرت‌های بزرگ جلوگیری کند و سیاست‌های خود را در عرصه بین‌المللی به‌گونه‌ای پیش ببرد که هم از منافع ملی ایران دفاع کند و هم با کشورهای مستقل در سطح جهانی همکاری نماید (انصاری بارده، ۱۴۰۰: ۱۰۷). در این راستا، ایران همواره به‌دنبال تقویت روابط خود با کشورهایی چون روسیه و چین بوده است. «روابط میان گروه‌های جبهه مقاومت در قالب یک استراتژی مقاومتی در برابر سلطه‌طلبی‌های غرب، به‌ویژه آمریکا، شکل گرفته است.» (صادق زاده، ۱۴۰۲: ۱۷۲)

۵. تقویت توان دفاعی و نظامی جهت بازدارندگی

آیت‌الله خامنه‌ای تأکید دارند که برای مقابله با تهدیدات نظامی و سیاسی، ایران باید توانمندی‌های دفاعی و نظامی خود را تقویت کند. «دشمن وقتی احساس کند شما ضعیفید، تشویق میشود به حمله؛ وقتی احساس کند شما نیرومند هستید، اگر قصد حمله هم داشته باشد، مجبور میشود تجدید نظر کند یک مدتی مکرراً میگفتند که «گزینه‌ی نظامی روی میز است»، [حالا] مدتی است که این حرف دیگر تکرار نمیشود، سبک شده، بی‌ارزش شده، میفهمند که این حرف بی‌معنا است. این به خاطر توانایی‌های شما است؛ توانایی‌ها را در درون وقتی افزایش میدهید، نتیجه‌اش اینجا ظاهر میشود.» (خامنه‌ای، ۱۴۰۲/۵/۲۶) از دیدگاه آیت‌الله خامنه‌ای، ایران باید همواره آماده دفاع از خود باشد و به هیچ‌وجه از حقوق خود در زمینه‌های هسته‌ای، نظامی و دفاعی کوتاه نیاید. این اصل در گفتمان مقاومت به‌ویژه در زمینه توسعه فناوری‌های هسته‌ای و سامانه‌های دفاعی پیشرفته ایران نمود پیدا کرده است.

۶. توسعه روابط با کشورهای مستقل

یکی دیگر از اصول گفتمان مقاومت در سیاست خارجی ایران، توسعه روابط با کشورهای مستقل و دوست در سطح جهانی است. «ما که ملت ایران باشیم، ابتدائاً با هیچ‌کس دشمنی نکرده‌ایم. کشورهای زیادی در دنیا هستند که در مرز و ایدئولوژی و افکار و منطقه‌ی جغرافیایی، با ما اشتراک ندارند؛ ولی ما با آنها رفت و آمد و معامله و روابط دو جانبه و بین‌المللی داریم.» (خامنه‌ای، ۱۳۶۸/۶/۲۲) آیت‌الله خامنه‌ای همواره بر این نکته تأکید کرده‌اند که ایران باید در روابط خود با کشورهای مستقل، به‌ویژه در مناطق مختلف جهان، همکاری نزدیک‌تری داشته باشد و از ظرفیت‌های سیاسی، اقتصادی و فرهنگی این کشورها استفاده کند. ایشان روابط با کشورهای همچون چین، روسیه و دیگر کشورهای منطقه‌ای را به‌عنوان یک راهبرد مهم در جهت تقویت موقعیت ایران در عرصه جهانی می‌بینند.

د: مصون‌سازی انقلاب اسلامی با تداوم و تقویت گفتمان مقاومت

گفتمان مقاومت یکی از ارکان اصلی سیاست خارجی جمهوری اسلامی ایران است که با هدف حفظ دستاوردهای انقلاب اسلامی در برابر تهدیدات مختلف داخلی و خارجی به کار گرفته می‌شود. این گفتمان به‌ویژه در برابر فشارها و تحریم‌های بین‌المللی، به‌ویژه از سوی آمریکا و کشورهای غربی و در مقابله با تهدیدات منطقه‌ای و جهانی نقش اساسی دارد. گفتمان مقاومت ممکن است نیازمند انعطاف‌پذیری با رعایت اصول بنیادین خود در سیاست‌های خارجی باشد. به‌ویژه در مواجهه با تهدیدات نوظهور، ایران ممکن است نیاز داشته باشد که سیاست‌های خود را به‌ویژه در زمینه‌های اقتصادی و امنیتیبه روز نماید. این تغییرات باید به‌گونه‌ای باشد که همچنان بر اصول استقلال و سایر اصول مقاومت تأکید داشته باشد و در عین حال بتواند از فرصت‌های جدید در عرصه‌های بین‌المللی بهره‌برداری کند. در این راستا، ایران می‌تواند ضمن تقویت همکاری‌های منطقه‌ای و جهانی با کشورهای هم‌پیمان خود در منطقه، به‌ویژه کشورهای آسیایی و روسیه، روابط خود را تقویت کند و در عین حال از فرصت‌های جدید در تعاملات بین‌المللی بهره‌برداری نماید.

این گفتمان با تأکید بر اصولی نظیر استقلال‌طلبی، مقابله با هژمونی غرب، و حمایت از جنبش‌های مقاومت منطقه‌ای نظیر حزب‌الله لبنان و حماس، به جمهوری اسلامی ایران اجازه داده است که در عرصه سیاست بین‌الملل حضوری فعال و تأثیرگذار داشته باشد. (Faraji, 2022). با این حال، تغییرات ژرف در محیط بین‌المللی، از جمله افزایش فشارهای اقتصادی، جنگ‌های نیابتی در خاورمیانه، و تلاش برای منزوی‌سازی ایران، ضرورت بازاندیشی در مدل‌های سنتی گفتمان مقاومت را آشکار کرده است. گفتمان مقاومت به‌عنوان یک رویکرد کلیدی برای حفاظت از دستاوردهای انقلاب و مقابله با تهدیدات داخلی و خارجی با توجه به مولفه‌های ذیل مطرح است:

۱- مولفه های مدل مصون‌سازی انقلاب اسلامی

در مواجهه با چنین غیریت‌ها و خصم‌هایی که جبهه مقاومت با آن مواجه است، گفت‌وگو با مصلحت‌گرایان باید به گونه‌ای بازتعریف شود که بتواند در برابر فشارهای خارجی مقاومت کرده و انقلاب اسلامی را در برابر تهدیدات نوظهور مصون سازد. این بازتعریف نیازمند درک عمیق از تغییرات نظام بین‌الملل و استفاده از ابزارهای نوین سیاست خارجی است. مدل پیشنهادی برای مصون‌سازی انقلاب اسلامی بر مبنای مولفه های زیر سامان می‌یابد:

- انعطاف‌پذیری گفت‌وگویی: گفت‌وگو با مصلحت‌گرایان باید ضمن حفظ اصول اساسی خود، به گونه‌ای انعطاف‌پذیر باشد که بتواند با شرایط متغیر بین‌المللی سازگار شود.
- دیپلماسی هوشمند: استفاده از ابزارهای دیپلماسی عمومی، اقتصادی، و فرهنگی برای کاهش فشارهای خارجی و تقویت جایگاه بین‌المللی ایران.
- توانمندسازی داخلی: تقویت اقتصاد مقاومتی، توسعه فناوری‌های بومی، و ارتقای ظرفیت‌های انسانی برای کاهش وابستگی به منابع خارجی و افزایش قدرت مقاومت داخلی (Rouhani & Taghipour, 2021).

۲- شاخص های مدل مصون‌سازی انقلاب اسلامی

در این مدل، مصون‌سازی انقلاب اسلامی از جنبه‌های مختلف نظامی، اقتصادی، فرهنگی و سیاسی مورد توجه قرار می‌گیرد.

۲-۱ مصون‌سازی نظامی و امنیتی

در چارچوب گفت‌وگو با مصلحت‌گرایان، بخش نظامی و امنیتی یکی از ارکان اصلی مصون‌سازی انقلاب اسلامی است. ایران با توجه به تهدیدات مختلف نظامی از سوی قدرت‌های جهانی و منطقه‌ای، به تقویت توان نظامی خود پرداخته است. از جمله ابزارهای مهم در این زمینه، می‌توان به برنامه هسته‌ای، توسعه صنعت موشکی، و حمایت از گروه‌های مقاومت در منطقه اشاره کرد.

الف. توسعه توان دفاعی و بازدارندگی

ایران در طول تاریخ پس از انقلاب اسلامی، همواره با تهدیدات نظامی از سوی کشورهای خارجی روبه‌رو بوده است. جنگ ایران و عراق (۱۳۵۹-۱۳۶۷) به‌عنوان یکی از بزرگترین تهدیدات نظامی علیه ایران شناخته می‌شود که موجب شد تا ایران به تقویت توان دفاعی خود پرداخته و مدل بازدارندگی را در سیاست‌های امنیتی خود لحاظ کند. این تقویت توان دفاعی به‌ویژه از طریق توسعه صنایع موشکی و هسته‌ای ایران صورت گرفته است. ایران با هدف ایجاد بازدارندگی و مقابله با تهدیدات نظامی خارجی، به‌ویژه از سوی آمریکا و اسرائیل، به دنبال ایجاد یک توان نظامی خودکفا بوده است.

برنامه هسته‌ای ایران به‌عنوان یکی از مهمترین اجزای توان نظامی کشور، نقشی کلیدی در مدل مصون‌سازی انقلاب اسلامی ایفا کرده است. «از نگاه نخبگان رسمی و سیاست‌گذاران ایرانی، استراتژی «بازدارندگی هسته‌ای نهفته» در جلوگیری از تجاوز نظامی تمام‌عیار دشمنان علیه ایران موثر بوده و همچنین به قدرت چانه‌زنی ایران در برابر خواسته‌های امنیتی غرب افزوده است و راهبرد «بازدارندگی هسته‌ای نهفته» در شرایطی ویژه می‌تواند از تجاوز نظامی تمام‌عیار دشمن جلوگیری کند.» (دارینی، ۱۴۰۳). این برنامه علاوه بر تأمین نیازهای داخلی کشور در زمینه انرژی، به‌عنوان یک عامل بازدارنده در برابر حملات نظامی احتمالی به‌ویژه از سوی کشورهای غربی عمل می‌کند.

ب. حمایت از گروه‌های مقاومت

یکی دیگر از ابعاد مهم مقاومت نظامی در گفتمان مقاومت، حمایت از گروه‌های مقاومت در منطقه است. ایران با پشتیبانی از گروه‌هایی مانند حزب‌الله لبنان، حماس در فلسطین، و نیروهای حشد الشعبی در عراق، به‌طور غیرمستقیم توان نظامی خود را در سطح منطقه‌ای گسترش داده است. «قدرت‌گیری شیعیان در عراق، رشد حزب‌الله در لبنان، قدرت یافتن انصارالله در یمن، گسترش مبارزات شیعیان بحرین و افزایش قدرت و توانایی گروه‌های مقاومت فلسطینی از جمله مهمترین آثار تأثیرگذار ایدئولوژی انقلاب اسلامی در این منطقه می‌باشد. جمهوری اسلامی ایران به علت هویت اسلامی، رعایت

و اجرای اصول و آرمان های انقلاب اسلامی مبنی بر حمایت دینی از مسلمانان، ایجاب ثبات و امنیت در منطقه غرب آسیا، باورها، انگاره ها و ایستارهای مشترک با گروههای مقاومت و همچنین حفظ امنیت و منافع ملی خویش، اقدام به حمایت از محور مقاومت در چارچوب ایدئولوژی انقلاب اسلامی نموده است. (عباسی - محمود زاده، ۱۴۰۱: ۱۱۵)

۲-۲. مصون سازی اقتصادی: توسعه تاب آوری و کاهش وابستگی

یکی از مهم ترین شاخص های گفتمان مصون سازی در اندیشه جمهوری اسلامی ایران، استقلال طلبی است. این شاخص به معنای ضرورت فاصله گیری از وابستگی به قدرت های بزرگ و تحقق خودکفایی در ابعاد مختلف اقتصادی، سیاسی و نظامی است. استقلال طلبی از جمله اصول بنیادین انقلاب اسلامی بوده و در گفتمان مصون سازی به عنوان یک هدف اصلی شناخته می شود. ایران تلاش کرده است تا از تحمیل خواسته های خارجی، به ویژه از سوی قدرت های جهانی مانند ایالات متحده و کشورهای غربی، جلوگیری کند. مصون سازی انقلاب اسلامی نیازمند تکیه بر ظرفیت های داخلی و کاهش وابستگی به عوامل خارجی است. «از نظر اقتصادی، در تلاش برای اتکا به خود در تولید منعکس می شود. از نظر سیاسی، تمایل دارد که در یک موضع ضد (نو) استعماری بیان شود و از نظر فرهنگی، اغلب به عنوان ادعای عظمت تمدنی، در واقع منحصر به فرد بودن بیان می شود.» (Matthee, 2020).

یکی از مهمترین چالش های پیش روی جمهوری اسلامی ایران، فشارهای اقتصادی و تحریم های بین المللی است. این تحریم ها به ویژه در دهه های اخیر با هدف محدود کردن منابع اقتصادی ایران، به ویژه در زمینه انرژی، افزایش یافته است. در این راستا، گفتمان مقاومت اقتصادی در ایران به عنوان یک راهکار برای مقابله با تحریم ها و بحران های اقتصادی شکل گرفته است.

الف. سیاست های اقتصاد مقاومتی

اقتصاد مقاومتی نیز یکی از مؤلفه های کلیدی در گفتمان مصون سازی است. این مفهوم به معنای تحقق رشد اقتصادی پایدار بدون وابستگی به منابع خارجی، به ویژه نفت و

منابع خارجی است. «اقتصاد مقاومتی بر اساس افزایش تولید داخلی، تقویت بخش خصوصی و کاهش وابستگی به واردات شکل گرفته و به‌عنوان راه‌کاری برای حفظ استقلال اقتصادی و مصون‌سازی در برابر تحریم‌های بین‌المللی تأکید دارد» (Anderson, 2019: 461). گفتمان مقاومت به‌عنوان یکی از اصول اصلی سیاست خارجی ایران در برابر تحریم‌ها و فشارهای اقتصادی خارجی مطرح شده است. از آنجا که جمهوری اسلامی ایران همواره با تحریم‌های اقتصادی و مالی از سوی قدرت‌های غربی، به‌ویژه ایالات متحده، مواجه بوده است، گفتمان مقاومت به‌عنوان ابزاری برای مقابله با این تحریم‌ها و کاهش آسیب‌پذیری‌های اقتصادی شناخته می‌شود. در این راستا، ایران از اقتصاد مقاومتی به‌عنوان یک راهکار اساسی برای کاهش وابستگی به قدرت‌های خارجی استفاده کرده است. این سیاست‌ها از طریق تقویت تولید داخلی، کاهش وابستگی به واردات، و ارتقای توانمندی‌های ملی دنبال شده است (قلندری، محسنی، ۱۴۰۲: ۷۴). در واقع، اقتصاد مقاومتی به‌عنوان یکی از ارکان گفتمان مقاومت، ایران را قادر ساخته است که با «مصون‌سازی» در برابر فشارهای اقتصادی خارجی خود تأکید کند و در برابر تحریم‌ها ایستادگی نماید.

اقتصاد مقاومتی به‌عنوان یکی از مهمترین مؤلفه‌های مدل مصون‌سازی انقلاب اسلامی، با هدف کاهش وابستگی به درآمدهای نفتی و افزایش تولید داخلی طراحی شده است. سیاست‌های اقتصاد مقاومتی در ایران شامل تقویت صنایع داخلی، ایجاد اشتغال، توسعه بخش‌های غیرنفتی، و حمایت از تولیدات داخلی است. این سیاست‌ها به‌ویژه پس از اعمال تحریم‌های شدید اقتصادی از سوی کشورهای غربی، به‌عنوان راهکاری برای افزایش تاب‌آوری اقتصادی ایران در برابر فشارهای خارجی مطرح شده است (میرزایی، ۱۴۰۰). ایران در این راستا تلاش کرده است تا در صنایع مختلف از جمله خودروسازی، کشاورزی، پتروشیمی و انرژی‌های تجدیدپذیر، پیشرفت‌هایی حاصل کند و این خودکفایی اقتصادی را به‌عنوان ابزاری برای مقابله با تحریم‌ها و فشارهای اقتصادی استفاده نماید. بر اساس سیاست‌های اقتصاد مقاومتی، ایران تلاش کرده است تا وابستگی خود به واردات کالاهای مصرفی را کاهش دهد و از ظرفیت‌های داخلی برای تأمین

نیازهای کشور استفاده کند. این استراتژی در سال‌های اخیر به‌ویژه در زمینه تولید کالاهای اساسی و صنعتی موفقیت‌هایی به همراه داشته است.

ب. تقویت روابط اقتصادی با کشورهای هم‌پیمان

در راستای گفت‌وگو با مصلحت‌گرایان، ایران تلاش کرده است روابط اقتصادی خود را با کشورهای هم‌پیمان گسترش دهد. این روابط به‌ویژه در زمینه انرژی و تجارت با کشورهای مستقل مانند چین، روسیه و برخی کشورهای آسیای مرکزی و آفریقای جنوبی شکل گرفته است. ایران با تقویت این روابط، به‌ویژه در زمینه نفت و گاز، توانسته است از انزوای اقتصادی جلوگیری کرده و به‌نوعی اقتصاد خود را از فشارهای تحریمی مقاوم سازد (سنگری مذهب و همکاران، ۱۳۹۹: ۱۱۴). در عرصه بین‌الملل، ایران با استفاده از روابط دو جانبه با کشورهای مهم و استراتژیک از جمله چین، روسیه و کشورهای آمریکای لاتین، توانسته است در مقابل انزوای بین‌المللی ناشی از تحریم‌ها مقاومت کند. به‌ویژه در زمینه انرژی، ایران روابط اقتصادی خود را با این کشورها گسترش داده و توانسته است از این طریق، بازارهای جدیدی برای صادرات نفت و محصولات نفتی خود پیدا کند.

۳- مصون سازی فرهنگی

در دنیای امروز، تهدیدات فرهنگی به‌ویژه از سوی قدرت‌های غربی، به‌عنوان یکی از چالش‌های بزرگ کشورها مطرح است. ایران نیز به‌عنوان کشوری که پس از انقلاب اسلامی هویت خود را بر مبنای ارزش‌های اسلامی و انقلابی بنا کرده است، با تهدیدات فرهنگی متعددی از سوی کشورهای غربی روبه‌رو بوده است. از این رو، گفت‌وگو با مصلحت‌گرایان به‌عنوان ابزاری برای مقابله با این تهدیدات مطرح شده است.

الف. مقابله با تهاجم فرهنگی

تهاجم فرهنگی غرب یکی از اصلی‌ترین تهدیدات ایران در دهه‌های اخیر بوده است. ایران در پاسخ به این تهدید، سیاست‌های مختلفی را برای مقابله با این تهاجم در دستور

کار قرار داده است. از جمله این سیاست‌ها می‌توان به تقویت رسانه‌های داخلی، ترویج فرهنگ اسلامی و انقلابی، و حمایت از تولیدات فرهنگی و هنری داخلی اشاره کرد. «جنگ نرم با بهره‌برداری از رسانه‌های گروهی و مخصوصاً صدا و سیما و فضای مجازی، امروزه در اولویت دشمنان انقلاب اسلامی به منظور تأثیرگذاری بر افکار عموم ملت مسلمان ایران، تأثیرگذاری بر هویت ملی، تضعیف انسجام و وحدت ملی ایرانیان و تضعیف مبانی ایدئولوژی حاکم بر آنان می‌باشد. اولویت رسانه ملی در مدیریت مقابله با تهدیدهای فرهنگی و اجتماعی به ترتیب تقویت بنیان‌های ایدئولوژی حاکمیت، تقویت انسجام اجتماعی، تقویت بنیان‌های هویت ملی و تقویت شکل دهی به افکار عمومی است.» (ترابی و همکاران، ۱۳۹۹: ۹۸-۹۹)

ب. تقویت هویت اسلامی

یکی از ارکان مهم گفتمان مقاومت فرهنگی در ایران، تقویت هویت اسلامی و انقلابی است. ایران با توجه به شرایط فرهنگی و اجتماعی خود، همواره بر لزوم حفظ هویت اسلامی تأکید کرده است. در این راستا، آموزش‌های دینی و فرهنگی در مدارس، دانشگاه‌ها و رسانه‌ها به‌عنوان ابزاری برای تقویت هویت اسلامی و مقابله با تهدیدات فرهنگی مورد استفاده قرار گرفته است.

هویت اسلامی و ارتقای آن در سیاست خارجی ایران، یکی دیگر از شاخص‌های گفتمان مصون‌سازی است. این امر به معنای تکیه بر اصول اسلامی به‌عنوان مبنا، تصمیم‌گیری‌های سیاسی و اقتصادی است. گفتمان مصون‌سازی در ایران نه تنها از جنبه‌های اقتصادی و نظامی بلکه از ابعاد فرهنگی و ایدئولوژیک نیز به‌عنوان یک ابزار مقاومتی محسوب می‌شود. ایران در راستای گفتمان مصون‌سازی، به توسعه و تقویت هویت اسلامی در داخل و خارج از کشور پرداخته است. این امر شامل ترویج اصول جمهوری اسلامی به‌ویژه در میان کشورهای مسلمان و تأکید بر وحدت جهان اسلام می‌شود (Javadi Arjmand, 2021: 105). این گفتمان در سیاست خارجی ایران همچنین بر هویت اسلامی و ایدئولوژی جمهوری اسلامی تأکید دارد. این هویت اسلامی، که در قالب انقلاب اسلامی و آرمان‌های امام خمینی شکل گرفته است. این

هویت اسلامی به ایران این امکان را می‌دهد که از ظرفیت‌های فرهنگی و دینی خود برای مقابله با تهدیدات خارجی و دفاع از حقوق مسلمانان در سراسر جهان استفاده کند.

۴. مصون سازی سیاسی و دیپلماتیک

گفتمان مقاومت در عرصه سیاسی و دیپلماتیک نیز نقشی اساسی در مصون سازی انقلاب اسلامی دارد. ایران به‌ویژه پس از پیروزی انقلاب اسلامی، با چالش‌های سیاسی و دیپلماتیک متعددی از سوی کشورهای غربی و برخی کشورهای منطقه‌ای روبه‌رو بوده است. در این راستا، ایران از دیپلماسی مقاومت برای مقابله با فشارهای سیاسی و تحریم‌ها استفاده کرده است.

الف. دیپلماسی فعال

یکی از دیگر شاخص‌های گفتمان مصون‌سازی، استفاده از دیپلماسی مقاومتی و جنگ نرم است. دیپلماسی مقاومتی به‌عنوان یک استراتژی در سیاست خارجی ایران مطرح شده که هدف آن ارتقاء جایگاه ایران در نظام بین‌الملل است بدون اینکه تحت فشارهای خارجی قرار گیرد. این رویکرد شامل استفاده از ابزارهای دیپلماتیک، رسانه‌ای و فرهنگی برای مقابله با تهدیدات نرم‌افزاری است که ممکن است از سوی دشمنان برای تضعیف انقلاب اسلامی انجام گیرد. «این استراتژی به‌ویژه در فضای رسانه‌ای و مجازی بسیار مورد توجه قرار گرفته است، جایی که ایران از ابزارهایی چون رسانه‌های مستقل، حضور در مجامع بین‌المللی و نشر گفتمان مقاومت در برابر ایدئولوژی‌های سلطه‌گر استفاده می‌کند» (Namuq Auqaty, 2021).

ایران با توجه به فشارهای بین‌المللی و تحریم‌های اقتصادی، تلاش کرده است که از دیپلماسی فعال برای مقابله با این تهدیدات استفاده کند. ایران با حضور فعال در سازمان‌های بین‌المللی مانند سازمان ملل متحد، جنبش عدم‌تعهد، و سازمان همکاری‌های اسلامی، توانسته است که به‌طور مؤثری از مواضع خود دفاع کرده و جلب حمایت‌های بین‌المللی را کسب کند. این دیپلماسی فعال به‌ویژه در برابر کشورهای غربی و آمریکا که سیاست‌هایی خصمانه نسبت به ایران دارند، اهمیت زیادی پیدا کرده است.

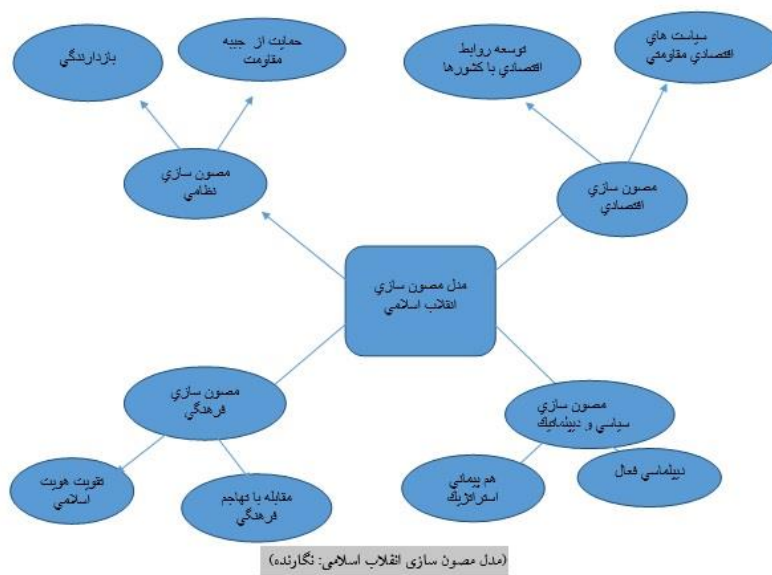
ب. مقابله با خصم و دگر(نظام سلطه) و هم‌پیمانی‌های استراتژیک(متحد)

یکی دیگر از اصول گفتمان مقاومت که می‌تواند به مصون‌سازی انقلاب کمک نماید مبارزه با سلطه‌گری و مقابله با فشارهای خارجی است. این گفتمان که بر اساس مفاهیم اسلامی و انقلاب اسلامی شکل گرفته، بر لزوم ایستادگی در برابر تهدیدات امنیتی، اقتصادی و سیاسی تأکید دارد. «گفتمان مقاومت در سیاست خارجی ایران به‌ویژه در حمایت از گروه‌های مقاومت در منطقه خاورمیانه، مانند حزب‌الله لبنان و حماس در فلسطین(و انصارالله یمن)، به‌عنوان یکی از ابزارهای مصون‌سازی از تهدیدات خارجی شناخته می‌شود(Cl Clarke, 2023). این رویکرد بر این اساس است که ایران باید در برابر آمریکا مقاومت کند و نقش خود را در تغییر موازنه قدرت در منطقه ایفا کند. همچنین، این گفتمان بر مشارکت در پروژه‌های مقاومت منطقه‌ای و هم‌افزایی با سایر بازیگران مستقل جهت مبارزه با قدرت‌های استکباری و نظام سلطه تأکید دارد. گفتمان مقاومت به‌ویژه بر روابط ایران با کشورهای غربی تأثیرات عمیقی گذاشته است. از یک سو، این گفتمان موجب شده است که ایران در مواجهه با قدرت‌های بزرگ، به‌ویژه ایالات متحده، سیاست‌هایی مبتنی بر مقابله و ایستادگی در برابر تحمیل خواسته‌ها اتخاذ کند. از سوی دیگر، گفتمان مقاومت ایران باعث شده است که این کشور به‌طور جدی در مقابل تحریم‌ها، تهدیدات نظامی و تلاش‌های غرب برای منزوی کردن ایران ایستادگی کند (قلندری- محسنی ۱۴۰۲: ۷۳).

در راستای دیپلماسی مقاومت، ایران هم‌پیمانی‌های استراتژیک خود را با کشورهایمانند چین، روسیه و کشورهای منطقه‌ای تقویت کرده است. این هم‌پیمانی‌ها به‌ویژه در زمینه‌های سیاسی، اقتصادی و نظامی موجب شده است که ایران در برابر فشارهای سیاسی و اقتصادی غرب مقاوم بماند و از حمایت‌های جهانی بهره‌مند شود (محمدی سیرت، ۱۴۰۱).

مدل مصون‌سازی انقلاب اسلامی در سیاست خارجی جمهوری اسلامی ایران، مبتنی بر گفتمان مقاومت، یک رویکرد پیچیده و جامع است که از نگاه روابط بین‌الملل، اساس آن بر اصول و ارکان متعدد اقتصادی، نظامی، فرهنگی و سیاسی استوار است. این مدل نه تنها یک واکنش به تهدیدات و چالش‌های جهانی و منطقه‌ای است، بلکه به‌عنوان یک

استراتژی دیرپای بازدارندگی در عرصه‌های مختلف، به‌ویژه در مقابله با سیاست‌های تحریمی و تهدیدات امنیتی، طراحی شده است.

۵: نتیجه گیری

گفتمان مقاومت نه تنها به‌عنوان یک راهبرد امنیتی برای مقابله با تهدیدات خارجی و منطقه‌ای عمل کرده بلکه به‌عنوان یک عامل تقویت‌کننده هویت ملی و اسلامی در سیاست‌های منطقه‌ای و جهانی ایران شناخته می‌شود. از این رو، گفتمان مقاومت به‌عنوان یکی از ارکان اصلی سیاست خارجی ایران، همچنان به‌عنوان یک استراتژی پایدار در برابر تهدیدات جهانی و منطقه‌ای مورد استفاده قرار می‌گیرد. تقویت و تداوم این گفتمان، تقویت ارکان مختلف و حفظ هویت انقلاب اسلامی است. به عبارتی مصون سازی انقلاب اسلامی ارتباط معناداری با تقویت گفتمان مقاومت دارد.

مدل مصون‌سازی انقلاب اسلامی در چارچوب گفتمان مقاومت، یک استراتژی جامع برای حفاظت از دستاوردهای انقلاب اسلامی و مقابله با تهدیدات داخلی و خارجی است. ایران با استفاده از این مدل، توانسته است در برابر تهدیدات نظامی، اقتصادی، فرهنگی و سیاسی مقاومت کند و از اصول انقلاب اسلامی خود دفاع کند. گفتمان

مقاومت، با تأکید بر تقویت توان نظامی، توسعه اقتصاد مقاومتی، تقویت هویت اسلامی و دیپلماسی فعال، به‌عنوان ابزاری مؤثر برای مصون‌سازی انقلاب اسلامی در برابر تهدیدات مختلف به‌کار گرفته شده است و به نظر می‌رسد که در آینده نیز همچنان نقشی حیاتی در سیاست خارجی ایران ایفا خواهد کرد.

در بعد اقتصادی، مدل مصون‌سازی انقلاب اسلامی بر مبنای ایجاد تاب‌آوری اقتصادی و کاهش وابستگی به اقتصاد جهانی شکل گرفته است. ایران در دوران تحریم‌های اقتصادی شدید به‌ویژه در دهه‌های اخیر، به‌دنبال کاهش وابستگی خود به نفت و تقویت صنایع داخلی بوده است. اقتصاد مقاومتی به‌عنوان یکی از ارکان اصلی گفتمان مقاومت در سیاست اقتصادی ایران تعریف شده است. هدف اصلی این رویکرد، مقابله با تحریم‌ها و فشارهای اقتصادی است که از سوی قدرت‌های جهانی، به‌ویژه ایالات متحده و اتحادیه اروپا، اعمال شده‌اند. در این راستا، ایران توانسته است با افزایش تولیدات داخلی، گسترش روابط اقتصادی با کشورهای هم‌پیمان، و تقویت بخش‌های غیرنفتی اقتصاد، از جمله صنایع خودروسازی، پتروشیمی، و کشاورزی، خود را در برابر تهدیدات اقتصادی مقاوم‌تر سازد.

علاوه بر این، ایران در راستای گفتمان مقاومت، به‌طور فعال در پشتیبانی از گروه‌های مقاومت در منطقه اقدام کرده است. حمایت از گروه‌هایی نظیر حزب‌الله لبنان، حماس در فلسطین، و حشد الشعبی در عراق، بخشی از سیاست ایران در ایجاد یک جبهه مقاومتی گسترده در برابر سیاست‌های سلطه‌جویانه غرب است. این گروه‌ها به‌عنوان هم‌پیمانانی در برابر تهدیدات امنیتی و نظامی، به‌ویژه در مواجهه با تهدیدات اسرائیل و آمریکا، شناخته می‌شوند. حمایت از این گروه‌ها نه تنها به‌عنوان یک استراتژی بازدارندگی عمل می‌کند، بلکه موجب تقویت نفوذ ایران در منطقه نیز می‌شود. همچنین در زمینه دیپلماسی، ایران با استفاده از گفتمان مقاومت، به‌دنبال ایجاد هم‌پیمانی‌های استراتژیک با کشورهای مستقل و مخالف با سلطه‌گری غرب است. ایران به‌ویژه با کشورهایی مانند روسیه، چین، و کشورهای آمریکای لاتین روابط خود را تقویت کرده است.

گفتمان مقاومت همچنین در در عرصه فرهنگی نیز نقش مهمی ایفا کرده است. در شرایطی که غرب تلاش دارد فرهنگ و ارزش‌های خود را از طریق رسانه‌ها و ابزارهای

مختلف فرهنگی به سایر کشورهای جهان، به‌ویژه کشورهای مسلمان، تحمیل کند، ایران به‌دنبال مقابله با این تهدید از طریق تقویت هویت اسلامی و انقلابی خود است. تهاجم فرهنگی به‌ویژه از طریق رسانه‌های غربی و ابزارهای نوین ارتباطی به‌عنوان یکی از تهدیدات جدی برای هویت فرهنگی ایران شناخته می‌شود. در پاسخ به این تهدیدات، ایران در عرصه رسانه‌ای فعالیت‌های گسترده‌ای داشته است. تلویزیون‌های ماهواره‌ای همچون «پرس‌تی‌وی»، «المنار» و سایر شبکه‌ها، به‌عنوان ابزارهای مهم در راستای ترویج فرهنگ اسلامی و انقلابی ایران در سطح بین‌المللی عمل کرده‌اند.

با توجه به این ابعاد مختلف مدل مصون‌سازی انقلاب اسلامی، می‌توان گفت که گفت‌وگو با مصلحت‌گرایان به‌عنوان یک استراتژی چندلایه و پیچیده، توانسته است به‌طور مؤثر از انقلاب اسلامی و اصول آن در برابر تهدیدات داخلی و خارجی محافظت کند. این گفت‌وگو با تکیه بر توانمندی‌های داخلی و همکاری‌های بین‌المللی، توانسته است نه تنها امنیت ملی ایران را تأمین کند، بلکه جایگاه این کشور را در معادلات جهانی و منطقه‌ای نیز تقویت نماید.

در آینده، گفت‌وگو با مصلحت‌گرایان به‌عنوان نقشه‌راهی برای مواجهه با تهدیدات مختلف، از جمله چالش‌های امنیتی، اقتصادی و فرهنگی، عمل خواهد کرد. با توجه به تحولات جهانی و منطقه‌ای، این گفت‌وگو می‌تواند به‌عنوان ابزاری برای تحقق اهداف انقلاب اسلامی و حفظ استقلال کشور در برابر تهدیدات جهانی و سلطه‌گری‌های غربی ادامه یابد.

منابع

۱. انصاری بارده، رضا؛ جاودانی مقدم، مهدی. (۱۴۰۰). "مفهوم گفت‌وگو با مصلحت‌گرایان در سیاست خارجی ایران." *فصلنامه راهبرد*. دوره ۳۰، ش ۱، ۱۲۷-۱۰۱.
۲. ترابی، یوسف و همکاران. (۱۳۹۹). "رسانه ملی و مدیریت مقابله با تهدیدهای فرهنگی و اجتماعی." *فصلنامه امنیت اجتماعی*. دوره ۱۱، ش ۶۳، ۱۲۷-۹۹.

۳. قاسمی، بهزاد. (۱۳۹۷). "ژئوپولیتیک محور مقاومت و امنیت ملی جمهوری اسلامی ایران براساس گفتمان انقلاب اسلامی." *فصلنامه آفاق امنیت*. دوره ۱۱، ش ۳۸، ۳۴-۵.
۴. مجنون بیله رود، رامین. (۱۴۰۲). "یادداشت: گفتمان مقاومت و تاثیر بر نظم جهانی، مجله ایرانی روابط بین الملل." *مجله ایرانی روابط بین الملل*.
<https://www.iirjournal.ir>
۵. - صادق زاده، محمدعلی. (۱۴۰۲). "نقش مقام معظم رهبری در تبیین دیپلماسی مقاومت با تأکید بر دکترین دفاعی." *دوره ۹، ش ۱، ۱۵۳-۱۷۷*.
۶. قلندری یعقوب؛ محسنی حسین. (۱۴۰۲). "نقش گفتمان مقاومت در نظم سازی مقاومت: ظرفیت ها و مقاومت." *فصلنامه بحران پژوهی جهان اسلام*. دوره ۱۰، ش ۴، ۸۹-۶۷.
۷. خامنه‌ای، سید علی. (۱۴۰۱). بیانات ۱/۲۳/۱۴۰۱.
۸. خامنه‌ای، سید علی. (۱۳۹۹). بیانات، ۱۳/۸/۱۳۹۹.
۹. خامنه‌ای، سید علی. (۱۳۹۱). بیانات. ۱۳۹۱/۶/۲.
۱۰. خامنه‌ای، سید علی. (۱۳۷۸). بیانات، ۱۲/۸/۱۳۷۸.
۱۱. خامنه‌ای، سید علی. (۱۴۰۳). بیانات، ۴/۷/۱۴۰۳.
۱۲. خامنه‌ای، سید علی. (۱۴۰۲). بیانات، ۲۶/۵/۱۴۰۲.
۱۳. خامنه‌ای، سید علی. (۱۳۶۸). بیانات. ۱۳۶۸/۶/۲۲.
۱۴. گودرزی طاقانکی، یداله و همکاران. (۱۴۰۰). "مبانی نظری محور مقاومت اسلامی با نگاهی بر انتر ناسیونالیسم اسلامی." *فصلنامه راهبرد*. دوره ۳۰، ش. ۲، ۳۳۲-۲۹۹.
۱۵. سنگری مهذب، کبری و همکاران. (۱۳۹۹). "اقتصاد سیاسی تحریم‌های ایران: رویکرد طراحی سازوکار و مدل‌سازی مبتنی بر عامل." *فصلنامه پژوهش‌های اقتصادی ایران*. دوره ۲۵، ۸۳-۱۲۰.

۱۶. دارینی، علی اکبر؛ سلیمی، حسین. (۱۴۰۳). "تاثیر بازدارندگی هسته ای نهفته بر امنیت ملی جمهوری اسلامی ایران." *فصلنامه سیاست دفاعی*. دوره ۳۳، ش ۱۲۷، ۷۷-۱۲۷.

۱۷. عباسی، مجید؛ محمودزاده، فاطمه. (۱۴۰۱). "تحلیلی بر حمایت ایدئولوژیک ایران از محور مقاومت در غرب آسیا." *فصلنامه علمی مطالعات دفاع مقدس*. ش ۸، ش ۲، ۱۳۴-۱۱۵.

۱۸. محمدی سیرت، حسین؛ کولیوند، یونس. (۱۴۰۱). "دیپلماسی مقاومت جمهوری اسلامی ایران در بحران سوریه؛ ابعاد و نتایج." *فصلنامه مطالعات روابط بین الملل*. دوره ۱۵، ش ۴.

۱۹. هوارت، دیوید. (۱۳۷۸). *روش و نظریه در علوم سیاسی*، در کتاب دیوید مارش و جری استوکس، (ا، حاج یوسفی. مترجم). تهران: مطالعات راهبردی.

۲۰. مک دانل، دایان. (۱۳۸۰). *مقدمه‌ای بر نظریه گفت‌وگو*. (ح، نوذری. مترجم). تهران: فرهنگ گفت‌وگو.

21. Lumsden. A. (2024). "Media Guide: Iran's Proxy Strategy and the Crisis in the Middle East." Available at: <https://www.us-iran.org/resources/2022/3/1/irans-proxy-strategy-and-the-crisis-in-the-middle-east>
22. Gonzalez-Pujol Iván. (2024). "Theorising the Hedging Strategy: National Interests, Objectives, and Mixed Foreign Policy Instruments." *All Azimuth A Journal of Foreign Policy and Peace*. 13(2):1-22. DOI:10.20991/allazimuth.1480020
23. Wastnidge E., & Simon M. (2023). "the resistance axis and regional order in the Middle East: nomos, space, and normative alternatives." Available at: <https://www.tandfonline.com/doi/full/10.1080/13530194.2023.2179975#abstract>
24. Clarke, C. P. (2023). "Iran and the 'Axis of Resistance. Vastly Improved Hamas's Operational Capabilities." Available at: <https://www.fpri.org/article/2023/10/iran-and-the-axis-of-resistance-vastly-improved-hamass-operational-capabilities/>
25. Kuik Cheng-Chwee. (2021). "getting hedging right: a small-state perspective." Available at: <https://link.springer.com/article/10.1007/s42533-021-00089-5>
26. Laudati D., Pesaran M. H(2022). "identifying the effects of sanctions on the Iranian economy using newspaper coverage."

- Available at:
<https://onlinelibrary.wiley.com/doi/epdf/10.1002/jae.2947>
27. Jorgensen Marianne and Philips Louise J. (2002). *Discourse Analysis as Theory and Method*. London: Sage
  28. Matthee R.(2020). "Neither Eastern nor Western, Iranian: How the Quest for Self-Sufficiency Helped Shape Iran's Modern Nationalism." *Journal of Persianate Studies*. Available at: https://brill.com/view/journals/jps/13/1/article-p59_3.xml
  29. Javadi ArjmandM .J. (2021). "Resistance Orientation in the Foreign Policy of the Islamic Republic of Iran." *Journal of Contemporary Research on Islamic Revolution*. Volume. 3 , No. 7,winter, PP. 97- 122
  30. Ferrante M. (2024). "Iran's Cyber Warfare: Strategies and Global Defense." Available at: <https://citanex.com/resources/irans-cyber-offensive-capabilities-structure-strategy-countermeasures/>
  31. Emami Sina (2024), "Beyond Sanctions: The Resistance Economy as the Islamic Republic of Iran's Policy Discourse for Economic Independence", 8(1) January, pp.171- 203.
  32. Karimifard ,H. (2018). "Iran's Foreign Policy Approaches towardInternational Organizations." *Journal of World Sociopolitical Studies*. Vol. 2, No. 1,| PP. 35-68
  33. Faraji, Mohammad Reza. (2022). "Hybrid War and Regional Powers: Iran." *Iranian Review of Foreign Affairs*, Vol. 13, No. 2, Issue. 36, summer and autumn, PP. 501-519.
  34. Fairclough, N. (2003). *Analyzing Discourse: Textual Analysis for Social Research*. Routledge.
  35. Anderson T. (2019). "Iran's Resistance Economy and Regional Integration." *Journal of World Sociopolitical Studies*, Volume 3, Issue 4, PP. 649-685.
  36. Namuq A. B. (2021). "Functioning Soft Power Diplomacy in Foreign Policy: Iran as a Case Study." Available at: <https://iiste.org/Journals/index.php/EJBM/article/view/55831/57666>.

The Discourse of Resistance and the hedging of the Islamic Revolution of Iran

Abstract

This article examines the discourse of resistance and its role in hedging the Islamic Revolution of Iran against various threats. The primary objective of this study is to explain the functions of the resistance discourse in establishing strategic deterrence. Accordingly, the main research question is: How can the resistance discourse contribute to hedging the Islamic Revolution? The research hypothesis posits that the resistance discourse, through strengthening revolutionary identity, creating deterrence, and expanding regional alliances, has played a crucial role in forming a sustainable defensive structure to safeguard the achievements of the Islamic Revolution. In this context, foreign policy is considered an intervening variable. The research methodology is analytical-explanatory, employing qualitative tools to examine the theoretical and practical dimensions of the resistance discourse in reinforcing the Islamic Revolution of Iran. The data have been collected from online sources, books, and academic journal articles. The findings indicate that the resistance discourse, by supporting liberation movements, preserving the revolutionary ideology, and countering the aggressive policies of major powers, has significantly contributed to hedging the Islamic Revolution. Moreover, this discourse has played a vital role in strengthening Iran's geopolitical position and has served as a tool for countering external threats and ensuring national security. The conclusion suggests that the resistance discourse functions not only as a defensive strategy but also as an offensive instrument in Iran's foreign policy to enhance its regional position and reduce the vulnerability of the Islamic Revolution.

Keywords: Resistance discourse, foreign policy, Islamic Revolution, national security, hedging.